

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Сухомлин Юлії Володимирівни на дисертаційне дослідження Верещака Олександра Івановича «Спеціальне досудове розслідування кримінального провадження», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Узявши Євроінтеграційний курс, Україна, закріпивши європейську ідентичність Українського народу в Основному Законі, почала незворотний шлях запровадження в національне законодавство міжнародних стандартів спрямованих на зміцнення демократичної, соціальної та правової держави. Непохитною залишається одна з найвищих цінностей демократичної держави – повага та захист прав людини та її основоположних свобод, а також верховенство права. Самі ці засади здійснення кримінальної процесуальної діяльності становлять фундамент для здійснення правосуддя.

Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека найвищою соціальною цінністю, що гарантується кожному, поряд з цим надзвичайно важливе значення має й принцип справедливості, який забезпечує певну рівновагу, що передбачає невідворотність покарання за вчинене діяння шляхом притягнення винної особи до відповідальності дотримуючись відповідної правової процедури.

Дослідження такого правового інституту, як здійснення спеціального досудового розслідування «in absentia» є напролюд актуальним сьогодні. Це пов'язано не лише з приведенням у відповідність до міжнародних стандартів законодавчої практики щодо здійснення розслідування кримінальних правопорушень та судового розгляду, а й наявністю соціально-політичної кризи та військової агресією російської Федерації. Саме анексія та тимчасова окупація росією частини території України призвела до втрати державного контролю на зазначених територіях і як результат створила ситуацію, коли забезпечення принципу невідворотності покарання практично унеможливилося. Осіб, які вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини, переховуються від суду і слідства на тимчасово окупованих територіях України або в інших країнах, притягнути до кримінальної відповідальності можливо лише шляхом застосування процедур спеціального досудового розслідування та судового розгляду «in absentia».

Зважаючи на неодноразові внесення змін до Кримінального процесуального закону з моменту запровадження інституту спеціального досудового розслідування в 2014 році, наразі необхідно виробити сталі й зрозумілі практикам (слідчим, прокурорам, суддям) алгоритми дій під час здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень. Також залишаються відкритими дискусійні питання щодо нормативно-правових приписів відповідної глави Кримінального процесуального кодексу, які потребують теоретичного вивчення та осмислення. Саме ці питання автор дисертаційного дослідження розглянув у своїй роботі.

Здійснений аналіз роботи свідчить про те, що мета роботи щодо повного науково-теоретичного дослідження інституту спеціального досудового розслідування в цілому досягнута, що свідчить про охопленість підрозділами дисертації всіх поставлених завдань, відповідно до визначеної мети. Актуальність наукового дослідження О. Верещака підтверджується також і здійсненим дисертантом ґрунтовним аналізом практики застосування процедури «in absentia» в сучасному кримінальному судочинстві за період з 2015 по 2023 рр., окремо увага звернута на особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану.

З урахуванням аналізу норм Конституції України, кримінального процесуального закону та практичного досвіду Верещак О. сформулював авторське поняття спеціального досудового розслідування під яким розуміє *диференційовану форму досудового розслідування, що здійснюється за клопотанням слідчого, прокурора до слідчого судді, з метою притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваного, який переховується від органів розслідування та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором та/або оголошений у міжнародний розшук.*

Дисертант зауважує, що застосування процедури спеціального досудового розслідування є законною і рівнозначною реакцією держави на поведінку особи, що підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, яка є свідомим вибором лінії захисту, що виразилася у переховуванні від слідства і суду. Автором досліджено та проведено паралель між інститутом спеціального досудового розслідування запровадженого в Україні та використання заочного досудового розслідування й судового розгляду в низці європейських країн (Болгарія, Естонія, Франція тощо), на підставі чого здійснено висновок, що судова практика підтверджує обґрунтованість та доцільність проведення спеціального досудового розслідування у зарубіжних країнах з дотриманням європейських стандартів забезпечення прав людини.

Дисертантом уточнено порядок вручення процесуальних документів підозрюваному, а саме у разі, коли місце перебування підозрюваного уповноваженими органами встановити не вдалося, звернутися з повторним запитом, за правилами передбаченими статтею 542 КПК, для сприяння ними в поданні оголошення про виклик підозрюваного в засобах масової інформації тієї держави, де він фактично перебуває та/або вчинити інші необхідні дії щодо вручення процесуальних документів підозрюваному. Направлення запиту щодо внесення каналами МОКП Інтерполу синього оповіщення для встановлення місцезнаходження особи та складання прокурором доручення для офіцерів зв'язку Посольств та Консульств України в інших державах спільно з представниками правоохоронних органів іноземної держави щодо належного повідомлення особи про виклик, а в разі відмови виїхати чи зв'язатись зі слідчими України, повідомити про здійснення спеціального досудового розслідування.

Також, автором запропоновано доповнити чинний Кримінальний процесуальний кодекс статтею щодо міжнародного розшуку підозрюваного, обвинуваченого, що включатиме поняття міжнародного розшуку як такого, яке відсутнє наразі в законодавчому визначенні. При цьому надані пропозиції щодо

удосконалення порядку оголошення особи в міжнародний розшук, що дозволить практичним працівникам керуватися конкретним сталим на всій території держави алгоритмом дій для проведення даних процесуальних дій.

Крім того, становлять інтерес й інші наведені в роботі ідеї, викладені висновки та твердження, які в свою чергу містять частку новизни, несуть суттєву аргументацію та відзначаються значним рівнем достовірності, що є вагомим внеском в теоретичний розвиток процедури спеціального досудового розслідування та його практичного застосування.

У свою чергу обрана тема дослідження відповідає пріоритетним напрямкам розвитку науки щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автор правильно визначив мету та завдання дослідження, обрав відповідні методи його проведення. Саме тому обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність не викликають сумніву. Дисертантом опрацьовано велику кількість джерел, присвячених тематиці наукового дослідження. Дослідження здійснено на значній за обсягом емпіричній базі, яка включає матеріали судової та слідчої практики, статистичні та аналітичні матеріали, інформацію рішень з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Опрацьовано понад 100 кримінальних проваджень здійснених за процедурою спеціального досудового розслідування, проанкетовано 175 працівників правоохоронних та правозахисних органів. Вміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і процесуальних норм в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, а також матеріалів практики дало можливість Верещаку О.І. сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що відповідають загальним вимогам.

Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: законотворчій діяльності – при внесенні змін і доповнень до норм КПК України з метою вдосконалення положень, які регламентують порядок здійснення спеціального досудового розслідування та забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого зі його відсутності; правозастосовній

діяльності адвокатів; освітньому процесі – при підготовці та проведенні лекційних, семінарських та практичних занять зі слухачами, курсантами та студентами при викладанні таких начальних дисциплін, як «Кримінальний процес», «Особливі порядки кримінального провадження», «Досудове розслідування» «Практика застосування рішень Європейського суду з прав людини в кримінальному провадженні» тощо», «Адвокатура України».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження О.І. Верещака викладене українською мовою, має чітку структуру та оформлене відповідно до встановлених вимог МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, що поєднують сім підрозділів, висновки, список використаних джерел (215 найменувань) та чотири додатки. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, із них основний обсяг тексту – 183 сторінки.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, містить перелік публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У розділі 1 «Загальна характеристика спеціального досудового розслідування» розглядаються теоретичні питання генези інституту спеціального досудового розслідування, визначено історичні етапи його становлення.

Сформульовано поняття спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Досліджено характерні ознаки кримінального провадження без участі підозрюваного та забезпечення його права на захист в такому провадженні.

Здійснено аналіз міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють питання захисту підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні, а також досліджено спільні риси законодавчого регулювання провадження *in absentia* у різних країнах щодо гарантій доступу до правосуддя, забезпечення права на захист, можливості застосування процедури *in absentia* та її наслідків.

У розділі 2 «Процесуальне становище учасників при здійсненні спеціального досудового розслідування» досліджено права та обов'язки слідчого, визначено та обґрунтовано роль прокурора, як суб'єкта звернення з клопотанням про проведення спеціального досудового розслідування.

Проаналізовано низку проблемних аспектів правового регулювання підтвердження отримання особою, яка викликається повістки про виклик.

У розділі 3 «Процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування» розкрито процесуальний порядок здійснення слідчих (розшукових) та процесуальних дій під час проведення спеціального досудового розслідування. Розглянуто проблемні питання оголошення підозрюваного в

міжнародний розшук та визначено обсяг міжнародного співробітництва в межах спеціального досудового розслідування.

За результатами здійсненого дослідження дисертант сформулював пропозиції та рекомендації з удосконалення кримінально-процесуального законодавства України у контексті предмета дослідження.

Після кожного розділу, зокрема та дисертації загалом сформульовано висновки, у яких висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію, мають високий рівень достовірності.

Список використаних джерел становить 215 найменувань.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація О.І. Верещака відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – дослідження теоретичних, правових і практичних положень щодо визначення правового змісту застосування інституту спеціального досудового розслідування та формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині досліджуваної проблематики.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Результати дисертаційного дослідження О.І. Верещака можуть бути рекомендовані до використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного спрямування, шляхом використання здійсненого дослідження під час створення навчальних посібників, методичних рекомендацій, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи науково-теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження Верещака О.І. у рецензента виникли деякі питання, які потребують додаткового висвітлення під час публічного захисту

1. З моменту запровадження інституту спеціального досудового розслідування ряд знаних та молодих науковців намагалися визначити його поняття (зокрема в 2021 році Калінніков О.В та Коперсак Д.В.), однак жодне з них не знайшло свого законодавчого відображення, чи є доцільним формулювати одним з завдань визначення поняття «спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень».

2. Аргументуйте викладене Вами твердження, що «*обов'язок доведення обґрунтованості підозри у вчиненні особою щодо якої подано клопотання про здійснення СДР покладено на прокурора*», адже воно суперечить нормам чинного Кримінального процесуального кодексу.

3. Розкрийте положення дисертації, до яких автор дійшов самостійно, а не з посилання на інших науковців.

Висловлене стосується дискусійних питань та має рекомендаційний характер.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація О.І. Верещака є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.
Дисертація «Спеціальне досудове розслідування кримінального провадження», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною щодо забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Верещак Олександр Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Юлія СУХОМЛИН

